DE CYRILLI, ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, LEXICO INEDITO.

ACCEDUNT EMENDATIONES SELECTAE IN GRAMMATICIS GRAECIS.

Quum ante hos paucos annos *Campeni* commorarer, forte fortuna allatus mihi est liber Graecus manu scriptus, quem, licet ab initio esset mutilus, mox vidi, glossarii Graeci esse fragmentum, cuius de auctore, quum nullibi nomen asscriptum esset neque cum ullo eorum, quae mihi cognita et in promptu erant, lexicorum Graecorum opus conspiraret, dubius mansi, donec necopinato lacero libro quae deerant folia ab eodem mihi tradita sunt, cui omnia illa accepta debeo. Inspecto libri titulo manibus me tenere vidi lexici CYRILLI exemplar. Ita enim erat inscriptus: Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου· Ἀλεξανδρείας λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον. Neque me latere potuit, non codicem *Graecum* antiquitate sua commendabilem, sed codicis cuiusdam apographum me possidere, a viro quodam docto confectum. Ut enim et charta et literarum forma et atramenti color manifesto indicabant, librum ante saeculum decimum octavum non potuisse scriptum esse, ita pulcrae correctiones, in ipso textu vitiosae lectioni superscriptae, et alius generis observationes in margine additae ab eadem manu, quae textum exaraverat, mihi quidem documento erant, docti philologi diligentiae apographum illud deberi. Felici vero casu quum eodem tempore, quo apographum nactus eram, omnium fere, qui superiore saeculo in his regionibus floruerant, philologorum epistolas, ipsorum manu scriptas, penes me haberem, occasionem in apographi auctorem accuratius inquirendi haud dimittendam esse arbitrabar. Itaque singulis omnibus accurate collatis persua-

sum mihi est, apographum PETRI BONDAMI manu esse scriptum. Quem quum studiis grammaticis insigniter constat delectatum fuisse (quorum fructus magnam partem in viri egregii schedis iacent absconditi et sepulti), tum eius bibliothecam apparatumque philologum una cum filio maximam partem *Campenum* migrasse consideranti facile intelligetur, quo pacto liber *τοίων ἀνδρῶν* potuerit *ἐς γαῖαν ἱκάνειν.*

CYRILLI glossas memineram passim laudatas et e libris manu scriptis excerptas me legere, explicationis gratia ab HESYCHII, ZONARAE, TIMAEI, MOERIDIS, AMMONII editoribus cum horum glossis collatas, vel hic illic in VALCKENAERII, WESSELINGII, HEMSTERHUSII [1] aliorum commentariis commemoratas, integra vero CYRILLI lexici editio, quantum quidem sciebam, nondum erat parata. Circumspicienti mihi, quo rectius accuratiusque *Ἑρμαῖον* aestimarem, quid de CYRILLO publici iuris iam esset factum, cognitum est, in libro ARETINI *Beiträge zur Geschichte und Litteratur* IX. p. 1253 sqq. virum doctissimum B. F. DOCEN e Codice *Monaceni* literas M et N, et ex alius codicis foliis fragmenta quaedam edidisse, porro CHR. FR. MATTHAEI descripsisse lexicon CYRILLIANUM e Codice *Mosquensi*, et ipsum literas Φ, X, Ψ et Ω exprimendas curavisse in libro, qui 1774 *Mosquae* prodiit sub titulo: Glossaria *Graeca* minora et alia *Anecdota Graeca*, I. pag. 11 sqq. Postea TITTMANNUS apographum MATTHAEI nactus totum (sed in brevius contractum) in editionem ZONARAE recepit; sed quod omnium maxime laetabar, vidi, in bibliotheca *Leidensi* CYRILLI codicem asservari, quem idem, cuius benevolentiam identidem iam eram expertus — et quis non expertus est, cui nostratium haec studia curae cordique sunt? — IACOBUS GEELIUS per otium inspiciendi et conferendi potestatem fecit. Codex, e bibliotheca ISAACI VOSSII (*Ms. Gr. Voss.* Q. 63, Catal. p. 398), pergamenus, forma quarta minore, saeculi XV vel XVI, nitidissime ac perpaucis iisque simplicissimis com-

---

1) In F. OSANNI libri, *Auctarium lexicorum Graecorum*, censura (*Bibl. Crit. Nov.* III. p. 185) vir doct. J. T. BERGMAN e margine STEPHANI HEMSTERHUSIANI in aliis ut novum vocabulum *Graecum*, lexicis addendum, proposuit vocem *ἀναβλυστᾶν, ἀναπηγάζειν·* CYRILL. Sed frustra vocabulum apud CYRILLUM inquisivi. Videtur HEMSTERHUSIUS respexisse ad glossam *ἀναβλαστάνειν, ἀναπηγάζειν*, quae in lexico CYRILLIANO exstat.

pendiis scriptus, continet 152 foliis (303 paginis) *τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον*. Incipit a vocabulo Ἆ ἆ: *σχετλιαστικὸν ἐπιφώνημα*, et explicit in voce ὥς: *ἀντὶ τοῦ ὅπως καὶ ὅτι*. In margine passim correctiunculae a manu docta sunt asscriptae, ut i. v. Γαργάρεον: *γάργανον λέγεται τὸ ἄκρον*. In margine *γάργαρον*. — Γέθλια: *ἡ δι' ἐνιαυτοῦ ἐπιφοιτῶσα τοῦ τεθνεῶτος ἢ τοῦ βασιλεύσαντος μνήμη*. In marg. *γενέθλια*. — Δέρσα: *βάρσα*. In marg. Δέρμα. Pro *βάρσα* legendum *βύρσα*. — Δηθεῶνες: *μακραίωνες, μακρόβιοι*. In marg. Δηθαίωνες. — Δοκίμων: *δοκῶν*. *καλοῦνται δὲ καὶ ἐπιθετικῶς καί τινες τῶν ἀστέρων δοκίδες*. In marg. Δοκίδων. — Ἐθρίσκευον: *ἐτίμων, ἐσέβοντο, προσεκύνουν*. In marg. *ἐθρήσκευον*. — Ἔκπαμα: *ἐκπληκτικά*. In marg. Ἔκπαγλα. — Ἑλκοειδῶς: *Κυκλοειδῶς*. In marg. Ἑλικοειδῶς. — Ἐριγμάτων: *πραγμάτων*. In marg. *ἐργμάτων*. — Ἐρηρύων: *Τιμωρῶν, δαιμόνων*. In marg. Ἐρινύων. — Εὐδώσω: *ἑτοιμάσω, ὁδηγήσω*. In marg. *εὐοδώσω*. — Ἐφετῶν: *ἐπιθυμητῶν*. In marg. *ἐφιετῶν*. — Ἐφεμή: *ἐντολή, νουθεσία καὶ ἐπιστολή*. In marg. *ἐφετμή*. — Ζώννυσθαι: *καλλοπίζεσθαι*. In marg. *καθοπλίζεσθαι*. — Ἤθεα: *τοὺς συνήθεις τρόπους*. In marg. *τόπους*[2]. — Θεῖναις: *οἱ σωροὶ τῆς ψάμμου*. In marg. Θῖνες. — Θρία *σημαίνει φύλλα σίκης* (leg. *συκῆς*) *ἢ ἀμπέλου. ἐς τρία γὰρ διαιρεῖται*. In marg. *θρία*, cui vero coniecturae non subscripserim. — Καλιᾶ: *ὁ ξύλινος οἶκος καὶ ἡ νοσία*. In marg. *νοσσία*. — Κεχηνώς: *χαῦνος, ἐνεὸς ἢ χαίρων*. In marg. *χαίνων*. — Κοδάαν τίς: *λεπτὰ δύο ἢ τὸ πᾶν*. In marg. Κοδράντης. — Νηρίτης *σημαίνει τὸν κόγχλον*. In marg. *κόγχον*. Quae emendationes, nisi omnia me fallunt, ab ipsa sunt Isaaci Vossii manu oriundae.

Vocabula re vera *κατὰ στοιχεῖον* sunt digesta, eatenus saltem, quatenus in antiquioribus glossariis fieri solet. In binis scilicet prioribus literis ubique alphabetici ordinis ratio est habita. Nullius enim est in ea re diiudicanda momenti, quod aliquoties vocabulum alieno loco interpositum ordinem turbavit.

---

2) Contrarium vitium apparet apud Bekkerum, *An. Gr.* pag. 350: *Ἀθίλδεται* (apud Hesychium *ἀθέλβεται*): *διηθεῖται*. *Διοκλῆς* Μελίσσαις·
Καὶ διὰ τεθρημένων ἀθίλδεται τύπων.
Videtur legendum esse *τρυπῶν*.

Quod librario conniventi — nec mirum, qui tale opus describeret — crimini est vertendum. Perpaucis tantum locis, in fine potissimum *στοιχείων*, glossae aliquot aliunde videntur esse assutae, ut v. c. in litera Γ post *Γώρυτος* sequuntur *Γουνῶ* et *Γυνή*. Fraus inde fit manifesta, quod utraque vox iam in iis, quae praecedunt, apparet, sed non eadem addita explicatione. Neque docto aliquatenus saltem archiepiscopo imputem glossas, quas illatas esse ab homine barbaro primo obtutu apparet. Ita inter *Ἠνδρίζετο* et *Ἡνίαις* irrepsit glossa *Ἡνεοθελής*: *ἡ νεοστὴ βλασθήσασα*. Legebatur olim, undecunque glossa decerpta est: *Ἡ νεοθηλής*: *ἡ νεωστὶ βλασθήσασα*. Consimilis generis sunt, quae in litera Ο deinceps leguntur post *Ὀψωνία* quatuor glossae: *Ὀωκύμωρος*: *ὁ ταχυθάνατος*. — *Ὀωμιστής*: *ὁ ὠμάβρεα ἐσθίων*. — *Ὀωκύματος*: *ὁ ταχύτατος*. — *Ὀών*: *ὁ ζῶν*, *ὁ ἀεὶ ὑπάρχων*, *ὁ ἀεὶ ὢν*, *τουτέστιν ὁ θεός*. Quae omnia olim ita sonabant: *Ὁ ὠκυμόρος* (exstat vocabulum sic recte scriptum in litera Ω): *ὁ ταχυθάνατος*. — *Ὁ ὠμηστής*: *ὁ ὠμὰ κρέα ἐσθίων*. — *Ὁ ὠκύτατος*: *ὁ ταχύτατος*. — *Ὁ ὢν*: *ὁ ζῶν κτέ*. In litera Τ huius generis exempla abundant, neque fugit librarium, *τὰ προσπίπτοντα* v. c. in duo vocabula esse dirimendum. Quo vero frequentiora in litera Τ huius erroris sunt exempla, eo minus fit vero simile, omnia aliunde esse invecta. Videtur, qui primus hasce glossas congessit, vitium — nam est vitium profecto — commisisse, non quo ignoraret, *τὰ ὅπλα*, *τοῦ ἄστεως* etc. substantiva esse cum articulis coniuncta, sed quod eam unicam normam in glossis disponendis est secutus, quae vocabulorum prima esset litera. At prioris generis mendarum exemplis annumerem glossam: *Ὤρπηξ*: *κλάδος*, inter *Ὦρσαν* et *Ὥρθαι* (sic!) collocatam. Voluit, qui glossam scripsit, *ὅρπηξ*. Quibus addo: *Θοῖς*: *ὁ αἰγιαλός*. Leg. *θίς*. *Κίδη*: *τὰ πένθη*. Leg. *κήδη*. Aliquot locis turbatus literarum ordo corruptelam eiusque medicinam demonstrat. Inter *Κλισιάδες* et *Κλύειν* exstat *Κυδώνιον*: *κῦμα*. Quid certius, quam *Κλυδώνιον* fuisse scriptum? Inter *Φακλούς* et *Φαλακρός* legimus *Φύλαξ*: *τάξις συνεστηκυῖα ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι ἀνδρῶν*. Restitue: *Φάλαγξ*. Inter *Λουτρόν* et *Λυγρόν* invenitur *Λεγίζειν*: *ὀρχεῖσθαι*. Legendum: *λυγίζειν*.

Post CYRILLI lexicon in eodem volumine atque ab eadem ma-

nu scriptum exstat alterum glossarium, quod ita est inscriptum: *ἀρχὴ σὺν θεῷ τῶν λέξεων τῆς ὀκτατεύχου.* Sequuntur *Λέξεις τῶν βασιλειῶν, τῶν ψαλμῶν, τῶν ᾠδῶν* etc. Describam, ut talium rerum curiosis satisfiat, pauculas quasdam, statim ab initio: Ἀνεζωπύρησεν: *ἀνεκτήσατο τὴν ψυχήν.* — Ἀνενεώσατο: *παρεμυθήθη* (*παρηβήθη*?). — Ἀστεῖον: *καλόν, ἐπίχαριν, κεχαριτωμένον.* — Ἀλείψουσι: *χρήσουσι* (leg. *χρίσουσι*)[3]. — Ἀναφορεῖς: *οἷαν ἔχοντες, οἱ βαστάζοντες* (*leg. οἱ ἀνέχοντες*). Haec sufficiant, reliqua omnia eiusdem sunt generis atque farinae.

Quod arbitratus eram, antiquioris Codicis apographum me possidere, id simulatque librum meum cum Codice *Leidensi* contuli, luce factum est clarius. Est ille Bondami, credo, liber e *Leidensi* tam accurate et anxie descriptus, ut vel emendationes in margine Codicis adiectae in apographi quoque margine appareant, neque statim in textum sint receptae. Continet apographum glossarium Cyrilli integrum, additorum vero minorum vocabulariorum aliquam tantum partem. In priore libri parte, in litera A potissimum, Codicis vitiosa multis locis scriptura diligenter correcta, atque glossae in severiorem, qualem nos in lexicis disponendis observare consuimus, ordinem sunt redactae. Mox vero de opere, quicumque fuit ille corrector, (nam est alia atque Bondami manus, magnamque cum *Ruhnkeniana* similitudinem referens), fatigatus et nauseabundus destitisse, atque in sequentibus ea tantum videtur correxisse, ad quae casu delapsus erat. Quarum emendationum speciminis causa unam et alteram proponam. Ἀάμον: *ἄπληκτον.* Correxit Ἀάλιον. — Ἀβύρκηλον: *ἀνέσχυτον.* Corr. *ἀναίσχυντον.* — Ἄβραι: *νέαι, δοῦλαι, θεραπενήδες, νεώτεραι.* Corr. *θεραπαινίδες.* — Ἀγηαλέει: *ἀναγκαλεῖ.* Corr. *ἀγκαλέει.* — Ἀγηήθης: *ἀβλαβής.* Corr. *ἀγκήθης.* — Ἄγκωνες: *δόρατα.* Corr. *ἄγγωνες.* — Ἀκείτερος: *ὁ ἀπρεπαίτερος.* Corr. *ἀεικέστερος: ὁ ἀπρεπέστερος.* — Αἴγηνα: *μῆσος.* Corr. Αἴγινα: *νῆσος.* — Quibus exemplis multa possem addere; sed

---

3) Idem vitium est in glossa *χριστός, χρῖσμα διὰ τοῦ ῑ, ἀπὸ τῆς τοῦ ἐλαίου χρήσεως.* Leg. *χρίσεως.* Quis vero, talia suis oculis qui legerit, librariorum genus contendat non esse plumbeum et ligneum?

omnia ita sunt comparata, ut veram lectionem unusquisque, vel nemine hortante, statim per librariorum stuporem videat perlucentem.

Qui lexico auctor inscriptus est CYRILLUS, archiepiscopus *Alexandrinus*, eum constat vixisse saeculo post Ch. n. quinto, et obiisse circa annum 444. Multis alius generis scriptis inclaruit nec magnopere, edito glossario, laudem inde partam auctum iri credo. Nulla enim peculiari sua laude CYRILLI glossarium commendatur, atque lexicorum illorum, quae sat multa et magna aetatem tulerunt, maiore parte longe est inferius. Glossarum bona pars ad LXX pertinet interpretes. Quod obiter in rem inquirenti factum est manifestum; quum nec huius loci nec mei sit instituti, unde singulae glossae desumptae sint, demonstrare et indicare. Tamen, ne in hac parte nimis indiligenter videar versatus esse, aliquot huius generis glossas e litera Δ expiscabor. Δαλός: ἄνθραξ pertinet ad *Zach.* 3, 2. — Δασύποδα: τὰ λαγῷα, ad *Deut.* 14, 7. — Δέδειχα: ἔδειξα ad *Deut.* 4, 5. — Δεδέημαι: ἐδεήθην ad III *Reg.* 8, 60. — Δειλός: ὁ ἀσθενής ad *Deut.* 20, 8. — Δεῖναι: τὰ κοιλώματα τῶν ὑδάτων ad *Iob.* 13. 11. — Δέλτος· βίβλος ad 1 *Mac.* 8, 22. — Δημηγορῆσαι: ἔνδημα (*leg.* ἐν δήμῳ) λαλῆσαι ad *Neh.* 8, 6. — Δίδραγμον (*leg.* δίδραχμον): συντέλεσις ad *Exod.* 30, 13 etc. Eodem referenda est glossa, aliunde notissima: Βάναυσος: πᾶς τεχνίτης διὰ πυρὸς ἐργαζόμενος· βάναυσος (*leg.* βαῦνος) γὰρ ἡ κάμινος. Veterum scriptorum nova fragmenta non inveni, quin immo in fontibus, unde sua hauserit, excitandis, adeo parcus fuit scriptor, ut perpaucis tantum locis *Graecorum* scriptorum nomina appareant. Quos, literarum ordinem secutus, apponam. Βάσσαρος: ἀλώπηξ κατὰ Ἡρόδοτον (vult βασσάριον. Cf. HER. IV. 192). — Αὐθέντης: κυρίως ὁ ἑαυτὸν ἀναιρῶν· διὸ παρὰ Σωκράτει (Σοφοκλεῖ? *O. R.* 107) καὶ Θουκυδίδῃ οὐ λέγεται αὐθέντης, ἀλλ' αὐτοέντης, ὅ ἐστιν αὐτεξούσιος. — Γαῦλος: ἐξ ἀλλοτρίων ζῶν. λέγεται δὲ καὶ τὸ σκάφος (*suppl.* γαῦλος) διὰ τὸ κοιλὸν (*suppl.* εἶναι) καὶ πλεῖστα δέχεσθαι, ὡς Ἡρώδοτος (sic !) ἐν τρίτῃ ἱστοριῶν [4]. — Ἐκμαγεῖον: ἡ φαντασία. φησὶν ὁ Πλάτων

[4]) In Codice CYRILLI *Vindobonensi* CCXLIV, de quo infra agetur, eadem glossa exstat, at HERODOTI nomini solemni vitio HERODIANUS substituitur, ὡς

(*Theaet.* 194. E) *διὰ τὸ ἐκμάττεσθαι καὶ ὑποσυλᾶν τὰ εἴδη ἀπὸ τῆς ὕλης.* — *Ἐξεστηκώς: δίχως λέγεται παρὰ Θουκυδίδῃ καὶ Πινδάρῳ, ὅτε μὲν τὸ μένεσθαι* (*leg.* *μαίνεσθαι*) *καὶ ἔκφονα* (*leg.* *ἔκφρονα*) *εἶναι, ὅτε δὲ τὸ ὑπαναχωρεῖν καὶ ὑπεξέρχεσθαι ἢ ἀφίστασθαι.* — *Ἐπιστῇ* (*leg.* *ἐπίστῃ*) : *οἶδας, ἐπιστήμη ὡς εἰς ἐπίστασιν ἄγουσα τὸν νοῦν. φησὶν ὁ Πορφυρίων.* Sunt duo glossae, quae in unam coaluerunt. Distinguendum post *οἶδας.* — *Κέραμος: τὸ δεσμωτήριον παρὰ τοῖς γλωσσογράφοις, παρὰ δὲ Κυπρίοις τὸ ἀγγεῖον, παρὰ δὲ Ἀριστάρχῳ ὁ πίθος* (cf. *Schol.* Hom. *Il.* E. 387 : *κεράμῳ: ἀγγείῳ, πίθῳ, ἢ δεσμωτηρίῳ· οἱ γὰρ Κύπριοι τὸ δεσμωτήριον κέραμον καλοῦσιν*). — *Κλῆρος: ὁ καλῶν ἐφ' ἑαυτὸν τὸν λαχόντα· ὁ δὲ Ἡρωδιανὸς παρὰ τὸ κάλον, τὸ ξύλον, ἐπεὶ ἐν ξύλοις ἐχαράσσοντο οἱ κλῆροι.* — *Λιπέρνητες: Ἀριστοτέλης*[5] *τοὺς ἁλιεῖς φησίν.* — *Μοχλός: παρὰ τὸ ὀχλεῖν καί ὀχλίζειν, τὸ μετὰ βίας κινεῖν· σημαίνει παρ' Ὁμήρῳ καὶ ἄλλοις τῶν παλαιῶν καὶ τὸ ὀχλῶ. . . . . Φιλόξενος δέ φησι, ὅτι οὐ κατὰ τὴν νῦν χρῆσιν εἴρηται ὁ μοχλὸς παρ' Ὁμήρῳ.* — *Πάππας φίλος· εἴρηκεν Ὅμηρος· οὕτω καὶ ἐλέγετο παρὰ Συρακουσίοις ὁ πατήρ. πᾶς καὶ κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν παπᾶς καὶ πλεονασμῷ τοῦ π πάππας, τουτέστι φίλος.* — *Σταυρός: παρὰ τὴν στάσιν καὶ τὸ εὖρος, ὃ σημαίνει τὸ πλάτος, οἱονεὶ ὁ μῆκος καὶ πλάτος ἔχων. παρὰ δὲ τῷ ποιητῇ σταυροὶ λέγονται τὰ ἀποξυμμένα ξύλα, ἅπερ καὶ σκόλοπας καλεῖ.* — *Σῶμα: διὰ τὸ σῶον αἷμα, ἢ παρὰ τὸ σῖμα* (*leg.* *σῆμα*), *ὃ σημαίνει τὸν τάφον κατὰ Πλάτωνα· τάφος γὰρ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ.* — *Τορύνη: τὸ κοχλιάριον. Ἀριστοφάνης*[6] *δὲ τὸν χυτρόποδα.* — *Φυλακή: τὸ τρίτον μέρος τῆς νυκτὸς παρ' Ὁμήρῳ.* — *Ὡς ἄημα: ὡς πνεῦμα, ὡς ἄνεμον· ἄημα γὰρ τὸ πνέον· παρὰ Διογενιανῷ.*

Quae praeter scriptorum *Graecorum* locos modo laudatos de-

φησιν Ἡρωδιανὸς ἐν τῇ γ' τῶν ἱστοριῶν. Confusionis causa in utriusque nominis compendio consimili sita est.

5) Legendum esse videtur *Ἀριστοφάνης.* Cf. Phot. i. v. *Λιπέρνητες: ἤτοι λιποπόλεις ἢ πένητες· τὸ δὲ ὄνομα παρὰ τοῖς Κωμικοῖς, ὅτ' ἂν παρῳδῶσι τοὺς Ἴωνας.* Fortasse respicitur ad Arist. *Pac.* 603:

ὦ σοφώτατοι γεωργοί, τἀμὰ δὴ ξυνίετε,

ubi olim a quibusdam lectum fuisse:

ὦ λιπέρνητες γεωργοὶ κτἑ,

auctor est Diod Sic. XII. 40.

6) Cf. Aristoph. *Equit.* 984, ibique *Schol.*: *τορύνη δὲ τὸ κινητήριον τῆς χύτρας.*

prehendere licuit eruditionis atque doctrinae vestigia, non minus sunt exilia et pusilla. Unum et alterum eorum, quae reliquis aliquo modo praestant, speciminis causa decerpam: Ἄγειν καὶ φέρειν: τὸ λῃστεύειν καὶ ἁρπάζειν. ἄγεται μὲν γὰρ τὰ ἔμψυχα, φέρεται δὲ τὰ ἄψυχα (cf. BEKK. *An. Gr.* p. 206. 14; v. LEHRS, *Aristarch.*, p. 142 sqq.). — Ἀκέατος: ἀθεράπευτος (vid. VALCKENAER. de *Schol. Hom.* [VIRG. *Illustr.*] p. 17). — Ἀκόρητος: ἀκόσμητος· κορεῖν γὰρ τὸ σαίρειν παρὰ Ἀθηναίοις. — Ἄλιε: ἥλιε. — Ἀναξυρίδες: φιμινάλια, βρακία· ἢ τὰ βαθέα καὶ ἄβατα ὑποδήματα, οἷον ἀνασυρίδας παρὰ τὸ ἀνασύρεσθαι, τροπῇ τοῦ σ εἰς τὸ ξ (cf. BEKKER. *An. Gr.* pag. 391). — Ἀσφάραγος: ὁ λεγόμενος λάρυξ (cf. VALCKEN. l. l. p. 38). — Βαλίος: ἵππος τοῦ Ἀχιλλέως (cf. SUID. i. v.). — Βασιλεῖα (-ῆα?): Ἀττικῶς τὸν βασιλέα. — Βόλβιτον: ἀφόδευμα βοός (cf PHRYN. *Epit.* p. 357 LOB.). — Εἵνεκα τοῦ οὕνεκα διαφέρει· τὸ μὲν εἵνεκα τούτου χάριν σημαίνει, τὰ δὲ οὕνεκα σημαίνει τὸ διότι. —Ἐξωμίς: Ἀττικὸν τὸ λεξίδιον· σημαίνει δὲ χιτόνα (*leg.* χιτῶνα) ἐλευθέριον, οὐκέτι σκεπάζοντα τοὺς βραχίονας. — Ζάκορος: νεοκόρος (*leg.* νεωκ.), ἤγουν ἡ διακονοῦσα περὶ τὸν (*leg.* τὸ) ἱερὸν, ἢ ὁ ἱερεὺς ὁ τὸν ναὸν σορῶν (*leg.* σαρῶν)· κορεῖν γὰρ τὸ σαρεῖν Ἀττικῶς (cf. SUID. i. v., PHOT. i. v.). — Ἠοῦς: τῆς ἡμέρας. Ἀττικῶς (cf. PHOT. i. v. Ἠώς). — Κλείσιον (sic!): σημαίνει τόπον, ἔνθα ἵστανται τὰ ζεύγη (cf. VALCKEN. l. l. p. 100). — Λάκων: σπαρτία τίς (*leg.* Σπαρτιάτης) ἄντικρυς τῶν Ἀθηνῶν (*leg.* Ἀθηναίων) [7]. — Μάκτρα: ἐν ᾗ ἔμασσον, ἣν οἱ Ἀττικοὶ κάρδοπον ἐκάλουν (cf. HELLAD. ap. LOBECK. ad PHRYN. p. 90). —Νάος: νεώς, Ἀττικῶς (cf. MOER. ed. PIERS. p. 265). — Σιφλόσειον (*leg.* σιφλώσειεν): ἡ λέξις τῶν νεωτέρων, καὶ οἱ μὲν κακώσειεν, οἱ δὲ μωμητὸν ποιήσειεν· φλῶ γάρ ἐστι τὸ ὁρμὴν ἔχω, ὅθεν καὶ οἰνόφλοιξ (*leg.* — φλυξ). (cf. PHOT. i. v. σιφλώσειεν). — Στοιχεῖα: Ἀθηναῖοι μὲν γράμματες (*leg.* — τα), γραμματικοὶ δὲ πῦρ, ὕδωρ, ἀφ' ὧν τὰ σῶμα (*leg.* σώματα) συνίσταται (cf. DIONYS. *Thrax* ap. BEKK. *An. Gr.* p. 789). — Τένθης: ὁ γαστρίμαργος. οἱ γὰρ Ἀττικοί τένθην καλοῦσι τὸν γαστρίμαργον (cff. TIMAEUS et PHOT. i. v.). — Τετρακτύς ἐστιν, ἣν καὶ ὅρκον οἱ Πυθαγόρειοι

---

7) Corrige simile vitium apud PHILOSTRATUM, *Vit. Apoll.* l. 18. 155: περὶ μυστηρίων ὥραν, ὅτε Ἀθηναῖοι πολυανθρωπότατοι. *Leg.* Ἀθῆναι et πολυανθρωπόταται.

ποιοῦνται, μῦθος· σιγή· νοῦς καὶ ἀλήθεια. In his paucisque horum similibus ex antiquioribus et reliquis aliquanto limpidioribus fontibus hausisse glossographum coniicias; aliis locis proprio Marte, ut videtur, quaestionibus grammaticis dirimendis vocabulorumque indagandis etymis operam dat, adeo eam infelicem, ut iis, quae enixus est, absurdiora et magis ridicula vix excogitari queant. Quid dicas de grammatico, talia serio deblaterante, qualia legi v. c. in voce Ἀδελφός: *παρὰ τὸ δέλφυς, ὃ σημαίνει τὴν μήτραν* (sic!) · *τουτέστιν ἐκ τῆς αὐτῆς δελφύος, τουτέστι γαστρός.* — Βίος: *ἡ ζωὴ καὶ βιώτης* (*leg.* *βιότης*) *προσαγορεύεται παρὰ τὸ βέω τὸ πορεύομαι· τί γάρ ἐστι βίος ἡ ὁδὸς καὶ ἡ πόρεια* (*leg.* *ἢ ὁδὸς καὶ πόρεια*). — Γάμος, *οἷον δάμος τις οὖσα· ὁ δαμαστικὸς καὶ ὑποτακτικὸς τῶν θηλείων· ὅθεν καὶ τὰς παρθένους ἀδαμάστους λέγουσιν.* — Δεῖπνον: *τὸ παρ' ἡμῖν ἄριστον, μεθ' ὃ δεῖ πονεῖν.* — Ἐλέφας: *ἐλέβας: ἐπιβαίνει γὰρ τῇ θηλείᾳ οὐκ ἐπὶ γῆς, διὰ τὸν ὄγκον, ἀλλ' ἐπὶ ὕδατος ἐλώδους, ὅπου νέμονται.* — Θάσια: *τὰ ἀμύγδαλα· ἀπὸ τοῦ θᾶσσον καρπεύειν· προϊμὰ γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα.* Mirifice lapsus est interpres. Cf. v. c. Athen. II. p. 64 A., ubi in amygdalarum variis enumerandis generibus: *τῶν δὲ ξηρῶν*, inquit, *τὰ Θάσια καὶ Κύπρια, ἁπαλὰ ὄντα, εὐεκκριτώτερά ἐστιν.* — Λάμβδα: *οἱονεὶ λαβδάτιον: παρὰ τὸ λείως βαίνειν ἐν τοῖς μέτροις καὶ ἀσθενὲς εἶναι πρὸς τὸ μηκύνειν τὰς συλλάβας.* — Φῖ, *ὅτι φαιὸν, τὸ μέλαν· μέλαν δέ ἐστι τὸ σκοτεινόν· οὕτω καὶ τοῦτο περὶ τὴν ἐκφώνησιν· κακόφωνον γάρ.* Atque hoc exemplorum agmen claudat. Lexicographi enim mei speciosiorem ingenii foetum vix credo me esse investigaturum. Ex iis vero, quae hucusque protuli, cave ne credas, de omnibus vocabulis tam prolixe disputatum esse. In longe maiore glossarum parte auctor munere suo satis accurate et religiose sibi videtur esse functus, si lemmati brevem subiungebat explicationem; plerumque nil addit, nisi vocabulum synonymum.

Perpensis atque consideratis omnibus, quae de Cyrilli lexico disputavi, vix dignum censeas opus, quod ab innumeris, quas librarius adsperserat, mendis liberatum, a squalore et situ vindicetur et e bibliothecae tenebris in publicam lucem provolet. Nec tamen quod amplexus eram consilium temere putabam esse abiiciendum. Quum enim de hoc genus scriptoribus edendis omnino ita arbitrer iudicandum esse, ut fecit vir in paucis do-

ctus, sagax et elegans, P. HOFMANN PEERLKAMP, in *Bibl. Crit. Nova*, T. II, p. 1 et 2, tum CYRILLI glossae, quantumvis ieiunae et futiles, videbantur mihi in corruptis praestantiorum lexicographorum, TIMAEI v. c. et HESYCHII, emendandis et redintegrandis λέξεσι plus semel opem posse ferre haud sane spernendam. Quum vero scirem, CYRILLIANI lexici codicum numerum haud exiguum (duorum, unius *Urbinatis* 157, alterius *Vaticani* 1751 (?) mentio fit apud BEKKERUM, *An. Gr.* p. 1094 et 1096) per bibliothecas *Europae* asservari, nil me praestiturum esse, quod operae pretium esset, probe intellexi, si ex uno codice accurate descriptum textum typis exprimendum curarem. Itaque operis edendi consilium haud sane deponendum, sed differendum ratus, donec mihi contingeret, in una et altera maiorum bibliothecarum CYRILLI Codices cum meo libro conferre, interea ea de re literas dedi ad eos viros, qui de studiis meis disserentem benigne atque libenter me audire solebant.

Atque ita rem meam me instituisse, mox habebam, quod magnopere mihi gratularer. Etenim de CYRILLO meo retuleram et ad alios, et ad CAROLUM FRIDERICUM HERMANNUM virum clarissimum. Qui humanissime ad literas meas quum responderet, I. F. CH. SCHUBARTUM, celebrem PAUSANIAE editorem, docuit me olim CYRILLO diligentem operam navasse. Adii, HERMANNI auctoritate nisus, literis SCHUBARTUM. CYRILLI edendi consilium si nondum abiecisset, e Codice *Leidensi* me suppeditaturum esse, significavi, quaecunque in ea re rite administranda alicuius possent esse usus; CYRILLUS vero ubi gravioribus doctorumque cura dignioribus antiquitatis testibus locum cessisset, ut suis copiis meam inopiam adiuvaret, enixe rogavi. Nec frustra ad viri humanissimi humanitatem provocaveram. De consilio illo olim agitato dudum se destitisse mihi respondit. Quum *Vindobonae* complures per annos castra posuisset, e CYRILLI codicibus in bibliotheca Vindobonensi asservatis compluscula se excerpsisse, non quo editionem pararet, sed ut de operis codicumque praestantia maiore vel minore sibi constaret. Id vero vel ex iis, quae collegisset, speciminibus, satis luculenter posse demonstrari, CYRILLI futuro editori, qui quidem rite munere suo vellet fungi, non in eo esse acquiescendum, ut unum alterumve Codicem inspiceret ad eiusque exemplar textum typis mandan-

dum curaret. Adeo enim inter se differre varios codices, »ut saepe non eiusdem operis apographum, sed diversum plane librum oculis usurpare credas." Itaque qui CYRILLUM neque omnia ea simul edere cuperet, quibus CYRILLI liber a variis, *οὐ μιᾷ χειρὶ δωρουμένοις, ἀλλ' ἀμφοῖν, κατὰ τὴν παροιμίαν*, vario tempore esset interpolatus, ei complures codices conferendos omniaque ea secernenda esse, quae postea addita esse codicum dissensus ostenderet. Brevi post quam has literas accepi, misit ad me vir humanissimus quam qui maxime, quaecumque e Codicibus Vindobonensibus CYRILLI excerpserat, quibus ut meis uterer. Addita erat codicum accurata descriptio et prolegomena de eorum fide et auctoritate. Pro qua eximia humanitate et liberalitate viro egregio debitas sincerasque gratias publice persolvo. Si qua in his utiliter sunt disputata, ad eum velim omnia referantur, quae *domum* et ad dominum *cum laude redeunto.* Si continget, quod vehementer cupio, CYRILLUM aliquando integrum edere, maior laudis, si qua erit, pars ei debebitur, qui et me docuit, qua unica CYRILLI editor munita via possit incedere, et hanc viam ingredienti opes suas tamquam utilissima mihi permisit *ἐφόδια*.

Quam vero iudicaverit SCHUBARTUS, vel meo codice Leidensi cum excerptis Vindobonensibus collatis in aprico est. Tantum variorum Codicum est discrimen, ut tum demum suum aliqua veri specie CYRILLO restitui possit, si qui e magno Codicum numero ea erit expiscatus, quae in omnibus eodem modo leguntur, *πολλῆς πείρας* sane et laboriosum opus variisque difficultatibus implicitum. Donec ulterius progredi licebit, ut primam operis partem textum, qualem Codex *Leidensis* repraesentat, a vitiis purgare conatus sum, quibus librarii culpa scatet. Codices *Monacenses* et *Vindobonenses* hoc ipso fortasse anno conferre licebit; in aliis opitulabitur, spero, *ὁ μέγας χρόνος*. Neque quis ut immaturam inutilemque hanc meam diatribam repudiet. Ut enim opus esse videtur vario nomine utile et minime ineptum, in tam illustri exemplo grassantis tam manifestae interpolationis deprehendere et ostendere vestigia, ita hac occasione utor, ut studia mea *Cyrilliana* commendem, si qui forte philologorum, SCHUBARTO liberalitate haud minores, penes se habeant, quibus apparatum meum augere velint.

In nullo scriptorum genere tam facilis et proclivis est interpolatio, quam in lexicis et glossariis; quae natura sua scribentes aeque ac legentes tamquam pelliciunt ad interpolandum. Quicumque tali libro utebatur, inter lineas et in marginibus addere solebant glossas, quas alii deinde in ipsius operis corpus recipiebant, atque hic lexica adulterandi mos adeo est antiquus, ut ne iis quidem collectis, quae in omnibus Codicibus legantur, sincerum CYRILLUM refinxeris. Nam in antiquissimis libris multa iam haud secus atque in recentioribus ab aliena manu possunt invecta esse. Interpolationis manifesta exempla e Codicibus Vindobonensibus collegit SCHUBARTUS. CYRILLUM dixi floruisse saeculo p. Ch. n. quinto. In *Cod. Vind. Philol. Philos.* CCCXIX laudatur TREBONIANUS quaestor (i. v. Τρεβουνιανός), qui vixit saeculo sexto medio, laudatur (i. v. Γέται) THEOPHYLACTUS SIMOCATTA, qui floruit circa annum 630, laudatur ipse CYRILLUS in commentario ad *Hoseam* (i. v. μουνιός). In Codicibus CCXII et CCXLIV *Digesta* commemorantur (δίγεστα· ὑποτυπώματα· ῥωμαϊκὴ ἡ λέξις, CCXLIV, et διγέστων, φανερῶν ὑποτυπωμάτων CCXII). Iidem glossam habent Γαλλικά: Φραγγικά, quae ante saeculum sextum scribi non potuit. Vix minus manifesta interpolationis exempla in Codice *Leidensi* inveni. Insunt enim glossae aliquot, quarum ratio a reliquis toto coelo differt. Plerumque enim, iis exceptis, de quibus supra dixi, glossis brevis accedit explicatio; in iis, quas volo, verbosa apponitur de vocabuli etymo et indole disputatio. Quas variis scriptoribus surreptas atque a librariis lectoribusve illatas esse contendo. I. v. Γνώμη: διάφορα σημαίνει· ποτὲ μὲν γὰρ δηλοῖ τὴν παραίνεσιν, ὡς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος κτέ. IOH. DAMASCENUS, est expilatus; glossa Θέριστρα: θερινὸν ἱμάτιον κτέ., vocabulum ea significatione perquam rari usus (apud LXX interpretes enim idem significat atque θεριστήριον h. e. *falx*) ex ipso CYRILLO videtur esse desumpta, cuius haec verba in *Glaph.* p. 194: καὶ περιεβάλλετο θέριστρον. IOHANNI DAMASCENO item tribuendum quod legitur i. v. Φύσις: οὐσία, ἡ προαίρεσις. χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἔμψυχον τὸ φυτὸν διὰ τὸ ἔχειν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν· ἀναισθητὸν δέ· οὐ γὰρ ἔχει αἴσθησιν. Glossa (quam eandem e *Cod. Vindob.* CCXLIV, ubi in margine est scripta, excerpserat SCHUBARTUS): Δαμασκός· πόλις Συρίας παρὰ τὸν Ἀντιλίβανον·

εἴρεται (*leg.* εἴρηται) δὲ ὅτι Δαμάσων (sic! Cod. CCXLIV Δαμὰς *leg.* Δαμᾶς) στρατεύων μετὰ Διονύσου ἐκεῖσε σκηνὴν πηξάμενος ἱδρύσατο ἐκεῖθεν (Cod. CCXLIV Συρίας) θέας ξόανον e STEPHANO *Byzantio* est inserta. Sequuntur in *Vind. Cod.* haecce: ἡ οὖν Δαμᾶ σκήνη Δαμασκός. ἢ ὅτι εἷς τῶν γιγάντων Ἄσκος ὄνομα, Λυκούργῳ δήσας τὸν Διόνυσον ἔρριψεν τῷ ποταμῷ· ἐφονεύθη δὲ ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ Ἄσκος ἐδάρη καὶ ἐκεῖ ἐτάφη καὶ ἐκ τούτου ἡ πόλις Δαμασκὸς ἐκλήθη, καὶ τὰ οἰνοδόχεια (*leg.* οἰνοδόχα) δέρματα ἀσκοὺς καλοῦσι. λέγεται καὶ ἡ Δαμασκός. Quibus exemplis plura glossarum e MICHAËLE PSELLO, DIONYSIO *Thrace* aliis in CYRILLUM transcriptorum exempla adderem, si in manibus haberem libros, quibus olim observata probare possem.

Briellae, Idibus Martiis 1854. E. MEHLER.

BLADVULLINGEN.

In het IIe deel bl. 394 der *Mnemosyne* vind ik eene voor de palaeographie gewigtige plaats van HIERONYMUS *in Praef. ad librum Iobi* aldus, naar ECKHEL, opgegeven:

> *Habeant, qui volunt veteres libros vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos vel uncialibus, ut vulgo aiunt, litteris,* onera *magis* exarata quam *codices, dummodo mihi meisque permittant pauperes habere schedulas et non tam pulchros codices quam emendatos.*

De woorden: *onera magis exarata quam codices* komen mij bedenkelijk voor. Wat zijn *onera exarata?* Te sterk en te hard ware de uitdrukking, zoo men haar als *beschrevene ballasten* opnam; en toch, welken zin kunnen zij anders opleveren? Zou HIERONYMUS die fraaije *codices* wel *onera* genoemd hebben? Deze woorden zien, dunkt mij, meer op *het schrift*, dan op de *codices* zelve. Ik zou dus overhellen tot de gissing, dat HIERONYMUS oorspronkelijk geschreven heeft, *oneratos magis quam exaratos codices*, *meer beladene dan wel beschrevene handschriften.* De *emendati codd.* worden ten slotte tegen de *pul-*